

Es pot avaluar la competència dels adolescents en la comunicació intercultural?

Ruth Vilà Baños*

La comunicació intercultural, un desafiament per a les societats multiculturals

La comunicació intercultural no és un fenomen recent, sinó que ha estat present des de sempre, des que entren en contacte persones de diferent cultura. És un concepte ja generalitzat, entendre la diversitat cultural com una realitat present en totes les societats. En aquest sentit, és rellevant el concepte dinàmic de *cultura*, com a canviant i multidimensional, que configura diversos criteris i una gran diversitat de combinacions. Des d'aquesta perspectiva, variables com ara el gènere, la classe social, l'edat, etc. són enteses com a dimensions dins la gran diversitat d'adscripcions culturals, que caracteritzen la nostra històricament diversa societat, i que incideixen en les relacions i la comunicació entre les persones.

El fenomen que sí que és més recent és l'estudi de la comunicació intercultural. L'interès que suscita comprendre què succeeix en un intercanvi comunicatiu quan intervenen persones culturalment diverses és una realitat molt més recent que el mateix fenomen de la trobada entre cultures. Aquest interès renovat, que en alguns països com ara els Estats Units ja té més de 30 anys d'història, probablement es degui a factors com ara l'increment de la mobilitat i, per tant, al contacte entre països diversos; però també, cal no menysprear-lo, a l'auge del mercat global i a l'emergència de noves necessitats.

Però... què és la comunicació intercultural?

Per aprofundir en el concepte de *comunicació intercultural* cal distingir una sèrie d'elements que configuren algunes de les diverses àrees d'estudi i que, per tant, influeixen raonablement en com s'entén el fenomen de la comunicació intercultural. Concretament, són destacables tres eixos que definiran una

(*) Ruth Vilà i Baños és psicopedagoga, professora associada del Departament de Mètodes d'Investigació i Diagnòstic en Educació de la Universitat de Barcelona i investigadora del Grup de Recerca en Educació Intercultural (GREI), especialitzant-se en la temàtica de la *comunicació intercultural*. A/e: ruth_vila@ub.edu

sèrie de conceptes i fins i tot terminologies distintes: l'objectiu de l'anàlisi, el canal de comunicació i la concepció de la multiculturalitat implicada en el procés comunicatiu.

El primer dels eixos configura quins aspectes són centrals per a l'anàlisi dels processos comunicatius, de tal manera que es poden distingir dos enfocaments bàsics davant l'estudi de la comunicació intercultural: el comparatiu i l'interactiu. El segon eix es basa en el canal en què se centra l'anàlisi, i fa la distinció entre els processos comunicatius interpersonals o bé a través dels mitjans de comunicació. Finalment, el tercer eix posa de manifest la multiculturalitat de la comunicació, en termes ètnics, culturals, racials, etc.

D'aquesta manera, si es posen en joc els tres eixos esmentats abans, tal com representa la figura 1, en deriven l'anàlisi dels mitjans de comunicació, la comunicació en l'àmbit de la diplomàcia internacional, el contacte directe entre persones, la comparació entre models comunicatius diferents, la comunicació entre persones de diferent raça, ètnia o cultura dins una mateixa ètnia; i es distingeix, respectivament, entre *comunicació de masses*, *comunicació internacional*, *comunicació intercultural*, *comunicació transcultural*, *comunicació interracial*, *comunicació interètnica* i *comunicació intracultural*.

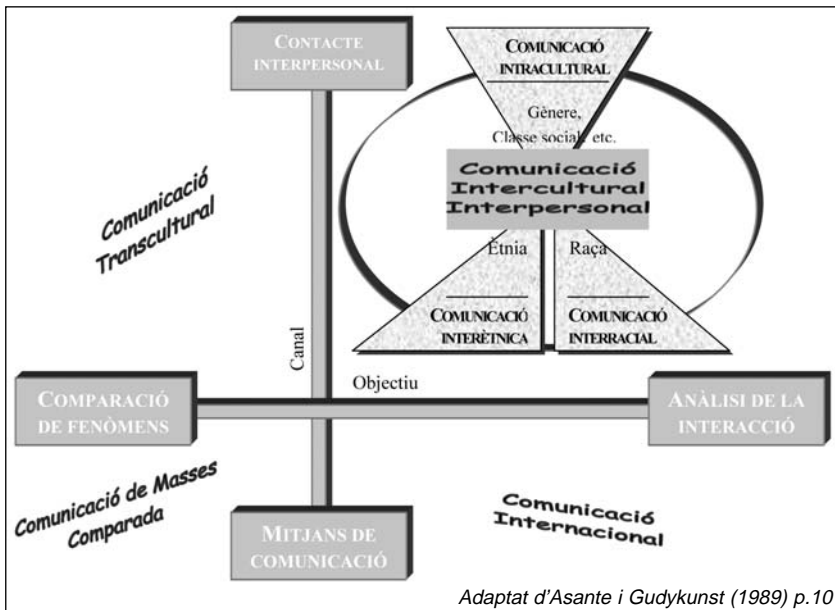

Figura 1. Eixos que defineixen les àrees d'estudi de la comunicació intercultural

En aquest article ens centrem en els processos comunicatius des de la perspectiva del contacte i la interacció interpersonals; per tant, el nucli d'interès es troba en la que d'ara endavant anomenarem *comunicació intercultural*, o també *comunicació intercultural interpersonal* (Wiseman i Koester, 1993).

La *comunicació intercultural*, tal com la concebem, es pot definir com la *comunicació interpersonal on intervenen persones amb uns referents culturals prou diferents com per haver de superar algunes de les barreres personals i contextuals, i perciben l'eficàcia comunicativa des d'ambdues parts. Aquesta eficàcia es basa en el grau de comprensió acceptable per als interlocutors; la comunicació intercultural no es defineix en termes de perfecció, sinó de suficiència, sempre amb l'acceptació d'un cert grau d'incertesa*. De fet, en moltes de les definicions sobre la comunicació intercultural entren en joc elements com ara les diferències, les percepcions dels implicats i les seves conseqüències en la comunicació (Rodrigo 1999, McCroskey i Neuliep 1997; Samovar i Porter 2000).

Les percepcions entorn de la diversitat pròpia de la societat multicultural fan emergir la necessitat de desenvolupar certes habilitats per poder relacionar-nos satisfactòriament amb persones que no necessàriament comparteixen les nostres creences, la visió de la vida, els valors, els costums, els hàbits, els estils de vida, etc. Es tracta d'un esforç conscient de comprensió i coexistència pacífica, i és per a això que es fa necessari desenvolupar una certa competència comunicativa intercultural.

L'avaluació de la competència comunicativa intercultural

Competència i efectivitat són els termes més utilitzats per designar l'anàlisi sobre les habilitats de les persones que interactuen en l'intercanvi comunicatiu intercultural (Wiseman i Koester, 1993); es distingeixen també conceptes, com ara el de *ser apropiat*, que fa referència a allò que és adequat en situacions particulars per a cada cultura; l'*aptitud* com a coneixement, l'*habilitat* com a capacitat d'actuació, o la *claredat* fent referència a la capacitat de quelcom ser entenedor.

Ens decanem vers la utilització del terme *competència*, perquè és el que obté un consens major des de 1989. La *competència comunicativa intercultural* es defineix com l'*habilitat per negociar significats culturals i executar conductes comunicatives eficaces* (Rodrigo, 1999). Aquesta eficàcia es basa en el grau de comprensió acceptable per als interlocutors; la comunicació intercultural no es defineix en termes de perfecció, sinó de suficiència, sempre amb l'acceptació d'un cert grau d'incertesa.

Normalment, la competència es considera en termes d'habilitats o conjunt de comportaments, encara que aquests poden ser apropiats en unes situacions i no en d'altres; per tant, la competència comunicativa intercultural ha de tenir en compte que *el comportament és apropiat i efectiu en un context determinat* (Spitzberg, 2000). Aquest context es basa no només en la cultura, sinó també en aspectes com ara el lloc en què es dona aquesta trobada comunicativa, les relacions interpersonals entre les persones que interactuen (d'amistat, laboral, amorosa, etc.) i el motiu d'aquesta comunicació. En general,

podríem remarcar que la *competència comunicativa* implica saber quan i com s'ha d'utilitzar el llenguatge en el context social (Cegala, 1981) i representa la capacitat del parlant per encaixar els seus enuncisats en una conversació coherent (Villaume i Cegala, 1988). En resum, entenem la competència comunicativa intercultural com el conjunt d'habilitats cognitives i afectives per manifestar comportaments apropiats i efectius en un context social i cultural determinat, que afavoreixin un grau de comunicació prou eficaç.

Diverses investigacions han intentat aïllar criteris i condicions generals per aconseguir aquesta competència comunicativa, i han arribat a conclusions com ara la necessitat d'establir una certa proximitat cultural; un llenguatge comú; un cert coneixement i una certa consciència de les altres cultures i de la pròpia cultura; un cert interès a aprendre de les altres cultures; la consciència del propi etnocentrisme; tenir la capacitat d'empatitzar i de metacomunicar-se; evitar relacions desiguals, etc. Tots aquests elements suposen una certa unió entre àmbits d'indole diferent. Concretament, es distingeixen alguns aspectes cognitius, d'altres de caràcter afectiu, i fins i tot destaquen alguns comportaments. Aquests tres àmbits –cognitiu, afectiu i comportamental– tenen una incidència especial en l'anàlisi de la comunicació intercultural i l'avaluació de les competències; per aquest motiu, és important especificar breument en què consisteixen i quines capacitats i habilitats són subjacents a cadascun.

LA DIMENSÍO COGNITIVA DE LA COMPETÈNCIA COMUNICATIVA INTERCULTURAL

La dimensió cognitiva obté moltes i diverses denominacions, així com conceptualitzacions de les competències que es troben sota aquesta dimensió. D'aquest manera, Rodrigo (1999) l'anomena *competència comunicativa cognitiva* i la defineix com *la consciència i el coneixement de les pròpies característiques culturals i dels processos comunicatius, així com de les característiques i els processos comunicatius d'altres cultures*. D'altra banda, Gudykunst (1993, 1994) anomena aquest component cognitiu *coneixement (knowledge)* i el conceptualitza com a consciència i comprensió del que cal per a una comunicació efectiva.

Des d'una altra perspectiva, Chen i Starosta (1996) anomenen aquest component *consciència intercultural (intercultural awareness)*. Hi emfasitzen el canvi del pensament individual sobre l'entorn a través de la comprensió de les característiques distintives d'un mateix i d'altres cultures. Es tracta del procés de reducció del nivell d'ambigüitat situacional i d'incertesa en les interaccions interculturals. Promou l'oportunitat de desenvolupar la consciència de les dinàmiques culturals, per mitjà de dos aspectes de comprensió: autoconsciència i consciència cultural.

Des de la nostra perspectiva, utilitzem el terme *competència cognitiva*, i l'entenen-la com el coneixement, la comprensió i la consciència de tots els elements culturals i comunicatius, tant propis com d'altres persones, que pro-

moguin una comunicació efectiva. Des de la nostra perspectiva, i fruit de l'anàlisi de les aportacions de les concepcions citades més amunt, destaquem les següents competències cognitives que incideixen en l'eficàcia comunicativa:

- Atenció al que és socialment apropiat
- Atenció al que és apropiat d'acord amb la situació
- Aptituds de control i modificació, i d'utilitzar aquesta aptitud en situacions particulars
- Modificació de comportaments expressius per trobar els requisits en cada situació particular
- Entendre la influència de la cultura en el mateix llenguatge
- Comprensió dels aspectes comuns i diferencials del comportament humà
- Identificació de com difereix la comunicació d'acord amb la cultura
- Control de la incertesa: terme mitjà entre una *incertesa predictiva* de sentiments i actituds i una *incertesa explicativa*
- Capacitat d'*alternativitat interpretativa*: redefinició de categories noves que ens permetin donar un sentit més adient a les conductes de la resta
- Coneixement de semblances i diferències entre la cultura pròpia i la dels i les interactuants
- Minimitzar els prejudicis

LA DIMENSÍO AFECTIVA DE LA COMPETÈNCIA COMUNICATIVA INTERCULTURAL

La competència afectiva tampoc no està exempta de diversitat terminològica i d'implicacions per a la comunicació intercultural. Alguns autors la defineixen com la *capacitat de projectar i rebre respostes emocionals positives, abans, durant i després de les interaccions interculturals* (Chen i Starosta 1996, Rodrigo 1999). Chen i Starosta (1996) anomenen el component afectiu com a *sensibilitat intercultural (intercultural sensitivity)*. Aquesta dimensió se centra en les emocions personals o canvis de sentiments, causats per situacions particulars, persones i ambients. McCroskey i Neuliep (1997), en canvi, parteixen del concepte d'*aprensió comunicativa intercultural (intercultural communication apprehension)*, definit com *la por o l'ansietat associades tant amb interaccions reals com anticipades amb persones de grups diferents, especialment de grups culturals, ètnics i racials* (McCroskey i Neuliep, 1997). Conceptualment, la multiculturalitat representa un context de comunicació marcat per una alta incertesa inusual, que origina l'ansietat. Des d'aquesta perspectiva, l'ansietat és entesa com l'element causal de l'aprensió.

Un altre fenomen afectiu que s'identifica en diversos estudis és l'*empatia*. S'entén com la *capacitat de situar-se en la ment d'algu culturalment distint i desenrotllar pensaments i emocions en la interacció* (Chen i Starosta, 2000). Un element destacat per Rodrigo (1999) és la *motivació* caracteritzada per l'interès a conèixer i aprendre d'altres realitats culturals, sense caure en exotismes; la predisposició adequada per a aprendre dels altres; la reflexió intercultural, com a constatació de la pluralitat i relativitat de la veritat, que cada cultura ha de superar; i el desig de reconstruir la pròpia identitat, entenent-la

com un element canviant, contextual, i en evolució a partir del contacte intercultural. En aquest sentit, Gudykunst (1994) parla de les *necessitats*, enteses com a *estats fonamentals dels éssers humans, que si no estan satisfets generen sentiments de privació*. D'aquesta manera, les necessitats poden funcionar com a factors motivadors per a la comunicació intercultural, ja que garanteixen aspectes com ara la sensació de seguretat, de predictibilitat o de confiança, d'inclusió a un grup, o de compartir un món comú, etc.

Els nostres plantejaments se centren en la *competència afectiva* entenent-la com *les capacitats d'emetre respostes emocionals positives i controlar les emocions que poden perjudicar el procés comunicatiu intercultural*. Sota aquesta conceptualització destaquen els elements següents:

- Control de l'ansietat mitjançant una certa tolerància a les ambigüitats
- Desenvolupament de la capacitat d'empatia
- Interès per conèixer i aprendre d'altres realitats culturals
- Predisposició adequada per aprendre de la resta de persones
- Reflexió intercultural, com a constatació de la pluralitat i la relativitat de la veritat, que cada cultura ha de superar
- Desig de reconstruir la identitat pròpia, entesa com un element canviant, contextual i en evolució a partir del contacte intercultural
- Sensibilitat intercultural: autoconcepte, ser de ment oberta, actitud de no jutjar, empatia, autoregulació i implicació en la interacció
- Motivació cap a la comunicació intercultural

LA DIMENSÍO COMPORTAMENTAL DE LA COMPETÈNCIA COMUNICATIVA INTERCULTURAL

Les competències cognitives i afectives són imprescindibles per poder accedir a aquest tercer i últim element, la dimensió comportamental. La *competència comportamental* l'entendem com el *conjunt d'habilitats verbals i no verbals que evidencien una adaptació de la conducta que afavoreixi comunicar-se eficaçment*. De fet, la capacitat d'adaptació és un dels elements més comuns en la majoria de models teòrics (Gudykunst 1993, Spitzberg 2000, Chen i Starosta 1996).

En aquest sentit, Gudykunst (1993, 1994) utilitza el terme *destreses (skills)* per fer referència a aquesta dimensió de la competència comunicativa intercultural. Les defineix com el *conjunt d'habilitats per desenvolupar el comportament necessari per comunicar-se apropiadament i efectivament*.

Chen i Starosta (1996) utilitzen el terme *habilitat intercultural (intercultural adroitness)* per definir com s'ha d'actuar efectivament en les interaccions interculturals. Fan referència a les habilitats comunicatives quant a comportaments verbals i no verbals, que afavoreixen una interacció efectiva.

Des d'una altra perspectiva, Rodrigo (1999) defineix la competència comportamental com *la destresa d'actuar efectivament per aconseguir*

l'objectiu de la interdependència multicultural i la interconnectivitat en el conegut llogaret universal. Es posa de manifest la importància que en el procés de negociació intercultural que suposa la comunicació, es produeixi el diàleg des d'una posició d'igualtat, evitant paternalismes o victimismes, per aconseguir una eficàcia comunicativa significativa (Rodrigo, 1999).

Vam destacar de manera general, les següents capacitats implícites següents en la competència comunicativa intercultural comportamental:

- Capacitat d'adaptació del comportament d'acord amb el context i la situació: flexibilitat comportamental
- Utilitzar apropiadament la informació sobre la resta
- Habilitats verbals: parafrasejar, equivalències, etc.
- Habilitats no verbals
- Desig de revelar informació sobre un mateix
- Gestió de la interacció: gestió de torns, etc.

NECESSITATS D'AVUACIÓ DE LA COMPETÈNCIA COMUNICATIVA INTERCULTURAL

Però... on s'han de desenvolupar totes aquestes capacitats? Els centres educatius escolars representen un context divers i multicultural, privilegiat per promoure unes relacions humanes igualitàries, basades en una comunicació eficaç que faciliti la convivència i la participació democràtica de tots els membres. La importància del desenvolupament de competències comunicatives interculturals, com un dels elements fonamentals en currículums escolars pot ser la resposta a diversos interrogants que es plantegen en moltes societats multiculturals en l'actualitat. L'estudi d'aquests aspectes des de l'educació formal pot detectar quin tipus de competències comunicatives interculturals o carències estan presents en les ciutadanes i els ciutadans del futur. Des d'un context educatiu global, la comunicació intercultural es revela com un element clau per a una educació per a la ciutadania, ja que representa un dels elements bàsics dins les competències ciutadanes, entenent la ciutadania com a procés (Bartolomé, 2002).

Tanmateix, el desenvolupament d'aquestes competències des de l'escolaritat ha de ser congruent amb les necessitats reals de l'alumnat. Per tant, l'avaluació també s'hauria de tenir en compte prèviament a tota intervenció de millora, considerant mitjançant la consideració de la importància tant dels elements de conscienciació i coneixement sobre la realitat multicultural, com de la sensibilitat cap a la comunicació, o l'execució dels comportaments que beneficien els processos comunicatius en contextos multiculturals. Per a això, cal conèixer quins instruments de mesura s'utilitzen en l'actualitat per avaluar les competències que han estat assenyalades des dels tres components bàsics: el cognitiu, l'afectiu i el comportamental.

Propostes actuals d'instruments de mesura per a l'avaluació de les competències

En l'actualitat s'han desenvolupat, aplicat i validat múltiples i diversos instruments de mesura per diagnosticar, comparar i explicar els fenòmens comunicatius en contextos multiculturals. Des de diferents posicions teòriques i enfocaments metodològics s'han portat a terme diverses investigacions a través d'instruments de mesura de tall quantitatiu. En la taula 1, es presenten com a exemple alguns d'aquests instruments.

INSTRUMENTS DE MESURA	
COMPETÈNCIES COGNITIVES	<ul style="list-style-type: none"> - 36 ítems Likert (Knutson, Hwang y Vivatnanukul, 1995) - Self Perceived Communication Scale (SPCC) (McCroskey & McCroskey, 1988) - Interaction Involvement Scale (II) (Cegala, 1981) - Escala de diferencial semànticosemàntic bipolar de 10 ítems. (Hammer, Nishida y Wiseman, 1996) - Personal Report of Intercultural Communication Apprehension (PRICA) (McCroskey & Neuliep, 1997) - Personal Report of Interethnic Communication Apprehension (PRIECA) (McCroskey & Neuliep, 1997)
COMPETÈNCIES AFECTIVES	<ul style="list-style-type: none"> - Personal Report of Communication Apprehension (PRCA) (McCroskey, 1970) (PRCA-20, PRCA-25, PRCA-24, PRCA-24B, PRCA-10) - Personal Report of Intercultural Communication Apprehension (PRICA) (McCroskey & Neuliep, 1997) - Personal Report of Interethnic Communication Apprehension (PRIECA) (McCroskey & Neuliep, 1997) - World - Minded Attitudes Scale (Klopf, 1995) - Collective Self - Esteem Scale (Crocker <i>et al.</i>, 1994) - Escala de diferencial semàntic (Mc Andrew <i>et al.</i>, 2000) - Escala de diferencial semàntic de 21 adjectius bipolars (Walkey & Chi-Ying, 1996) - Cross Cultural Adaptability Inventory (CCAII) (Kelley & Meyers, 1991) - Attitudinal and Behavioral Openness Scale (ABOS) (Caligiuri, Jacobs y Farr, 2000) - Empathy Measurement Scale (Stiff y otros, 1988) - Willingness - to - Communicate Scale (Mc Croskey & Richmond, 1987)
COMPETÈNCIES COMPORAMENTALS	<ul style="list-style-type: none"> - Shyness Scale (SS) (McCroskey & Richmond, 1982) - Talkaholic Scale (McCroskey & Richmond, 1996) - Social Perspectives Task Assessment (Hale & Delia, 1976) - Situacions cConflictives i escala de diferencial semàntic de 22 ítems (Eisenstein Ebsworth, 1997) - 44 escenaris d'interacció (Nishida, 1989)

Taula 1. Instruments de mesura per a l'avaluació de competències comunicatives

Tanmateix, la majoria dels mesuraments responen a objectius molt específics i, per tant, els instruments desenvolupats es basen en competències molt concretes d'algun o de diversos components implicats en la competència comunicativa intercultural. De fet, en aquests moments encara no s'ha desenvolupat un únic instrument que avalui de manera genèrica aquest constructe.

Malgrat aquesta limitació important, destacariem una aproximació a l'avaluació i el mesurament de la competència comunicativa intercultural efectuada per Chen i Starosta (2000). Es basa en el model de competèn-

cia comunicativa intercultural de construcció de la multiculturalitat interactiva (*interactive-multiculture 'building'*) basat en Belay (1993). El model pretén promoure les aptituds de reconeixement, respecte, tolerància i integració de les diferències culturals, per construir una ciutadania global. Representa un procés de transformació d'interdependència simètrica que es pot explicar des de tres perspectives: l'afectiva o de sensibilitat intercultural, la cognitiva o de consciència intercultural i la comportamental o d'habilitat intercultural.

En aquest sentit, s'han creat dos instruments per mesurar la consciència intercultural i la sensibilitat intercultural, respectivament. Per mesurar el component cognitiu hi ha l'instrument de consciència intercultural (*Intercultural awareness instrument*) (Chen, 1999). Aquesta escala tipus Likert de 5 punts, consta de 15 ítems basats en els models de dimensions culturals desenvolupades per Kluckhohn i Stodbeck (1961) i per Condon i Yousef (1977). Tanmateix, aquest instrument requereix un aprofundiment més gran en el procés de validació (Chen, 1999).

Per mesurar la sensibilitat intercultural s'ha creat l'escala de sensibilitat intercultural centrada en les emocions personals o en els canvis de sentiments causats per situacions particulars, persones i ambients, amb cinc factors bàsics: la implicació en la interacció (*interaction engagement*), el respecte per les diferències culturals (*respect of cultural differences*), la confiança en la interacció (*interaction confidence*), el gaudi de la interacció (*interaction enjoyment*) i l'atenció a la interacció (*interaction attentiveness*). Consta de 24 ítems i s'han fet rigorosos estudis de validesa i fiabilitat (coeficient alpha de Cronbach: .86). Atès el gran interès d'aquesta escala d'actituds, ha estat traduïda i adaptada per a adolescents (Vilà, 2003).

Altrament, l'escassetat d'instruments de mesura vàlids i fiables, especialment en els components cognitiu i comportamental, evidencia la necessitat de crear-ne de nous basats en aquestes competències.

El test de competència comunicativa intercultural

S'ha evidenciat en apartats anteriors, la complexitat de les competències que són subjacents al constructe de *competència comunicativa intercultural*. També s'ha posat de manifest la necessitat d'avaluar la competència esmentada entre altres coses, per poder oferir una intervenció educativa realista i ajustada a les necessitats reals del grup. No obstant, la falta d'instruments vàlids i fiables per avaluar competències cognitives i comportamentals, posa de manifest que la construcció d'un nou instrument es revela com un repte imprescindible per avançar en l'estudi i el desenvolupament de la competència comunicativa intercultural.

El test de competència comunicativa intercultural té l'objectiu bàsic de diagnosticar les competències comunicatives fonamentals en l'àmbit cognitiu

i comportamental, per a la comunicació intercultural d'adolescents en l'etapa educativa de l'educació secundària obligatòria (ESO). L'etapa de l'adolescència es pot revelar com a crucial per al desenvolupament de certes carències en l'àmbit intercultural. En aquest sentit, l'anàlisi de la competència comunicativa de l'alumnat és bàsica per detectar-ne les necessitats, per poder dissenyar un programa d'intervenció el més ajustadament possible a la situació real i poder desenvolupar els aspectes més precaris que hi ha en la comunicació entre l'alumnat de l'ESO en contextos multiculturals.

D'aquesta manera, el test de competència comunicativa intercultural està format per 18 casos on es presenten quatre alternatives distintes de resposta. Conèixer la realitat de l'adolescència i de l'educació secundària obligatòria va ser essencial per a la selecció i la prioritat dels continguts, que es presenten en la taula 2.

DIMENSIO	ASPECTES	CONTINGUT	ÍTEMS
Cognitiva	Comunicació verbal	Llenguatge producte cultural	1
	Comunicació no verbal	Proxèmica	2
		Canvi de torns	1
		Cinèsica	1
	Elements culturals que incideixen en la comunicació intercultural	Temps monocrònic-policrònic	2
		Relacions jeràrquiques	1
Valors col·lectivistes-individualistes		1	
Comportamental	Habilitats verbals	Ús de recursos verbals	1
		Superar barreres lingüístiques	2
	Habilitats no verbals	Ús del silenci	1
		Proxèmica	2
		Gestió de torns	1
		Cinèsica	1
	Elements culturals	Temps monocrònic-policrònic	1
TOTAL ÍTEMS TEST			18

Taula 2. Continguts generals del test de competència comunicativa intercultural

A més dels continguts que consten en la taula 2, en cada cas es donen quatre alternatives de resposta de les quals només una reflecteix que té competència cognitiva o comportamental. Si no n'hi ha cap, la resta d'alternatives o distractors ofereixen informació addicional prop dels elements següents, presents en el contacte intercultural:

- El rebuig a la comunicació intercultural: es rebutja la comunicació intercultural, s'evita la relació amb persones d'altres cultures. Es duen a terme interpretacions de rebuig, que poden donar lloc a situacions conflictives.
- Les actituds etnocèntriques: interpretació o actuació des de la pròpia perspectiva o bé sense cap tipus d'adaptació a les circumstàncies interculturals de la comunicació.
- El desconeixement o la ignorància sobre la situació: no se sap què fer o què pensar en determinades circumstàncies i en determinats contextos de comunicació intercultural.

ALGUNES PINZELADES SOBRE L'ANÀLISI DEL TEST DE COMPETÈNCIA COMUNICATIVA INTERCULTURAL

El test s'ha aplicat a 638 noies i nois de diversos centres d'educació secundària obligatòria de la comarca del Baix Llobregat, entre 1r i 2n curs. L'anàlisi del test efectuat evidencia que es tracta d'un instrument vàlid i fiable (á de Crombach de 0,6125). Les dimensions correlacionen entre si i amb el total de manera significativa, amb un marge d'error de l'1 %. D'aquesta manera s'evidencia que els diferents constructes estan íntimament relacionats entre si: competència comunicativa intercultural, competència cognitiva i competència comportamental.

D'altra banda, en l'anàlisi d'ítems s'evidencia que tots són homogenis amb el total que es mesura en l'escala i, al mateix temps, discriminen entre el grup amb més puntuacions respecte a en relació amb el grup amb puntuacions més baixes. Els ítems, en general, tenen una gran variabilitat de dificultat/facilitat, tal com es pot apreciar des dels índexs. En aquest sentit, destaquen ítems pel grau de dificultat, com ara el 15, el 7, el 9, el 18; i en destaquen per la facilitat: el 2, el 10, el 12.

Aquests aspectes suggereixen que el test de competència comunicativa intercultural pot ser un instrument eficaç per mesurar aspectes cognitius i comportamentals en adolescents. I fins i tot es pot complementar amb l'escala de sensibilitat intercultural (Vilà, 2003) per avaluar els aspectes afectius.

Annex: Test de competència comunicativa intercultural

1. Imagina que tens un company de classe nascut a Guatemala, que sempre se t'acosta molt per parlar-te. Fins i tot t'has fixat que quan parla amb altres persones també ho fa: què en pensaries?

- És una persona una mica desequilibrada o amb problemes
- No sabria què pensar
- Deu ser la manera de parlar més habitual del seu país
- No actua amb normalitat

2. En un xat, imagina que contactes amb una persona jove d'Argentina que sembla interessant, però al llarg de la conversa hi ha expressions que no acabes d'entendre. Què faries?

- Em disculparia, tallaria la conversa i me n'aniria a un xat amb persones del meu país.
- Li preguntaria què signifiquen algunes coses bàsiques que no entengués.
- Li demanaria que escrigués bé el castellà.
- No sabria què fer.

3. Arriba una nova alumna nova a classe, procedent d'un altre país. Imagina que et proposen que s'assegui al teu costat el temps que queda de curs, i saps que no parla molt bé el teu idioma, què faries?

- Acceptaria, ja ens ho faríem per entendre'ns.
- No sabria què contestar.
- Acceptaria, ja hi parlaria quan aprengué el meu idioma.
- Proposaria que s'assegués amb algú que sabés el seu idioma o que fos del seu país.

4. Estàs en un grup de treball i teniu diverses pràctiques per fer en fitxes. Fàtima proposa començar per la primera i fer les següents progressivament. Us sembla bé a tots, però quan comenceu a treballar, Ibrahim repassa alguns errors en fitxes que ja estan acabades, per millorar-les. Es crea una certa discussió entre Fàtima i Ibrahim sobre com s'ha de continuar treballant. Què faries?

- No sabria què fer.
- Proposaria treballar de la manera més normal.
- Pensar en els avantatges de treballar de les dues maneres, perquè ningú no s'incomodi.
- Canviar-me de grup de treball.

5. En un casal d'estiu, imagina que fas un grup d'amics de diferents regions (una noia andalusa, un noi alemany, un noi andorrà, una noia marroquina, una noia francesa i tu). Què faries per entendre't amb ells?

- No sabria amb qui parlar.
- Canviaria d'amistats perquè fos més fàcil comunicar-nos.
- Intentaria comunicar-me només amb qui sabés la meua llengua.
- Parlariem cadascú el nostre idioma i utilitzaríem paraules d'altres idiomes.

6. Imagina que tens una companya nova de classe que encara que parla gaire bé el castellà, acaba d'arribar del Japó. Heu de treballar junts en un crèdit de síntesi, i notes que no parla gaire, no aporta idees al treball i només parles tu... Sembla que estàs fent tu tot el treball! Què faries?

- No em precipitaria a parlar tant i esperaria que participés al seu ritme.
- Intentaria no fer més treballs amb ella.
- No sabria què dir-li.
- La pressionaria perquè participés més i poguéssim treballar amb normalitat.

7. A la classe us han canviat de lloc i t'ha tocat seure al costat d'una noia que ve de Noruega i que no coneixes gaire. A poc a poc t'adones que cada vegada que t'acostes per parlar-li s'allunya exageradament. Què faries?

- No li parlaria més.

- No sabia què fer.
- Quan expliqués alguna cosa que li fos més interessant, ja s'acostaria per escoltar.
- Intentaria no acostar-me tant per parlar-li.

8. Imagina't que Toni, un dels teus millors amics, sempre parla en català, fins i tot amb Luis que tot i que l'entén no el parla gaire bé. Què pensaries de Toni?

- Que la seva llengua és el català i és com s'expressa millor.
- Que és una mica mal educat per parlar el català a Luis.
- No sabia què pensar.
- Que el normal seria que li parlés en castellà, perquè Luis no parla català.

9. Imagina que tens un amic d'Argentina i et convida a casa a sopar. Tota la seva família, durant el sopar, conversen animosament. El tema t'interessa però no acabes d'entendre el que diuen: parlen molt ràpid i a vegades alhora. Què penses que passa?

- No parlen molt bé el castellà, ja l'aprendran quan s'adonin que moltes persones no els entenen.
- La manera que tenen d'interrompre's i de canviar de tema és diferent, cosa que em desconcerta.
- Segurament ho fan expressament perquè no els pugui entendre.
- No sé què pensar.

10. Imagina't que has fet una nova amiga procedent dels Estats Units que fa poc que viu a Barcelona. Quedeu sovint per anar al cinema els dissabtes. Normalment us trobeu directament al centre comercial, però avui has arribat 10 minuts tard i ella ja no hi és. Ella és sempre molt puntual. T'adones que ella ha arribat a l'hora i no t'ha esperat. Què pensaries?

- Se n'ha anat perquè ha pensat que jo no hi podia anar.
- No sabia què pensar.
- Se n'ha anat perquè és una mica estranya.
- Se n'ha anat perquè ha canviat d'idea i avui no volia anar al cinema.

11. Imagina que estàs de vacances en una ciutat europea i desitges comprar una revista en un quiosc petit. Hi ha una senyora que atén una noia que no s'acaba de decidir sobre què vol comprar. Tens molt clar quina revista vols i fins i tot tens els diners justos per pagar; decideixes preguntar-li a la senyora si seria tan amable de cobrar-te. Però ella, amb la cara vermella i molt sorpresa et diu que has d'esperar el teu torn. Per què et sembla que ha reaccionat així?

- No entenc per què ha reaccionat així.
- Ha interpretat que no volia pagar alguna cosa de les que m'emporto.

- Pensa que no és ètic deixar d'atendre la persona que ha arribat abans.
- No ha actuat amb normalitat.

12. Imagina que te'n vas una temporada de vacances a Londres i coneixes un grup d'amics i amigues. En les vostres converses, t'adones que sovint només parles tu i que mai no t'interrompen. Quan parlen els altres, si tens alguna cosa a dir i la dius, callen i t'escolten, fins i tot la persona que estava parlant en aquell moment. Sents una certa incomoditat, què faries?

- Canviaria d'amics i amigues.
- No sé què faria en aquestes circumstàncies.
- Callaria una mica, perquè s'adonessin que estic molest/a.
- Deixaria d'interrompre, parlaria quan fos el meu torn.

13. A classe us han canviat de lloc i t'ha tocat seure al costat d'un noi procedent de Pequín. A poc a poc t'adones que cada vegada que parleu et mira poc als ulls. Què pensaries?

- Per a ell no deu ser tan necessari mirar els ulls.
- Deu ser una mica mal educat.
- No sabria què pensar-ne.
- Potser més endavant actuï amb normalitat.

14. Estàs treballant en un projecte per a un crèdit de ciències amb un company de classe que fa poc que viu a Espanya. T'adones que et mira fixament als ulls quan li comentes la teva opinió sobre el treball. Què faries?

- No faria més treballs amb ell.
- Li demanaria que deixés de fer això i que actués amb normalitat.
- No sabria què fer, en aquestes circumstàncies.
- No li donaria importància, deu ser la seva manera de parar l'atenció.

15. Imagina que esteu en un crèdit variable de dibuix tècnic i tens tot el material escampat per la taula, fins i tot has posat alguns llapis sobre la taula de la teva companya Sophie. Ella, sense dir-te res, en veure'ls, els posa una altra vegada sobre la teva taula, per què et sembla que ho ha fet?

- No entenc per què ho ha fet.
- Per a ella és important que respecti el seu espai personal.
- És una mica estúpida.
- Deu tenir un mal dia perquè no actua amb normalitat.

16. Imagina que tens una nova companya de classe que fa poc que viu a Barcelona. Et cau bé, però quan estàs amb ella et sents incòmode/a, perquè té la mania de tocar-te les mans i de vegades fins i tot els braços mentre et parla. Què faries?

- Intentaria evitar parlar amb ella perquè em molesta que em toquin tant.
- No sé què faria en aquestes circumstàncies.
- No li diria res, perquè entendria que és normal en la seva cultura.
- Faría el mateix amb ella, perquè s'adonés de com molesta.

17. Noriko ve de Japó i s'ha fet molt amiga teva. Un dia la tutora demana dos voluntaris per ajudar-la a organitzar unes activitats. Et sembla bona idea i li comentes a la professora que podrieu fer-ho vosaltres dos. Noriko diu dubtosa que li sembla que encara no parla prou bé el castellà, però la professora diu que el seu nivell és prou per al treball. Quedeu un dissabte al matí els dos per treballar i Noriko no es presenta. La truques més tard i et diu que està molt ocupada i que no pot fer-ho. Què pensaries?

- Noriko és una mala companya perquè no ha assumit les seves responsabilitats.
- A Noriko li ha semblat incorrecte dir-li *no* a la professora.
- Noriko es va adormir el dissabte i li va fer vergonya reconèixer-ho.
- No sabia què pensar.

18. Jess és una amiga teva estrangera i us comuniquen sovint a través del xat; un dia et comenta que s'ha enfadat amb una de les seves millors amigues, Helga, perquè li havia dit que si realment es volia dedicar a la música i deixar els estudis, no hauria de fer cas dels consells de la seva família. Què et sembla que ha passat entre les dues amigues?

- Jess s'ha ofès perquè ella valora l'obediència i el respecte a la família.
- S'han enfadat perquè una de les dues no ha actuat amb normalitat
- No acabo d'entendre per què Jess s'ha enfadat amb Helga.
- No són amigues de veritat.

Bibliografia

- BARTOLOMÉ, M. «Educar para una ciudadanía intercultural». Dins BARTOLOMÉ, M., et al.: *Identidad y ciudadanía: un reto a la Educación Intercultural*. Madrid: Narcea, 2002.
- CALIGIURI, P. M.; JACOBS, R. R.; i FARR, J. L.: «The attitudinal and behavioral openness scale: scale development and construct validation». *International Journal of Intercultural Relations*, 2000, vol. 24, núm. 1, pàg. 27-46.
- CEGALA, D. J.: «Interaction involvement: a cognition dimension of communicative competence». *Communication Education*, 1981, núm. 30, p. 109-121.
- CHEN, G. M.; STAROSTA, W.: «Intercultural communication competence: a synthesis». A: *Communication Yearbook*, 1996, núm. 19, p. 353-383.
- CHEN, G. M.; STAROSTA, W.: «A review of the concept of Intercultural awareness». *Human Communication*, 1999, vol. 2, núm. 1, pàg. 27-54.

- CHEN, G. M.; STAROSTA, W.: «The development and validation of the Intercultural Sensitivity Scale». *Human Communication*, 2000, vol. 3, núm. 1, p. 1-14.
- CONDON, J. C. I YOUSEF, F.: *An introduction to intercultural communication*. Indianapolis: The Bobbs-Merrill Educational Publishing, 1977.
- CROCKER, J. et al.: «Collective self-esteem and psychological well-being among White, Black and Asian college students». *Personality and Social Psychology Bulletin*, 1994, núm. 20, p. 503-513.
- EISENSTEIN EBSWORTH, M.: «Island Puerto Rican and continental American responses to critical incidents: an intercultural study of language, norms and values». *Research on language and social interaction*, 1997, vol. 30, núm. 3, p. 193-233.
- GUDYKUNST, W. B. I ASANTE, M. K.: *Handbook of international & intercultural communication*. Londres: Sage, 1989.
- GUDYKUNST, W. B.: «Toward a theory of Effective Interpersonal and Intergroup Communication». Dins WISEMAN, R.L. I KOESTER, J. (eds.): *Intercultural communication competence*. Newbury Park: Sage, 1993.
- GUDYKUNST, W. B.: *Bridging differences. Effective intergroupcommunication*. Londres: Sage, 1994.
- HALE, C. L. I DELIA, J. G.: «Cognitive complexity and social perspective taking». *Communication Monographs*, 1976, núm. 43, p. 195-202.
- HAMMER, M., NISHIDA, H. I WISEMAN, R.: «The influence of situational prototypes on dimensions of intercultural communication competence». A: *Journal of cross-cultural psychology*, 1996, vol. 27, núm. 3, p. 267-282.
- KELLEY, C. I MEYERS, J.: *The cross-cultural adaptability trainers manual*. La Jolla, CA, 1991.
- KLOPF, D. W.: *Intercultural encounters*. Englewood: Morton Publishing Company, 1995.
- KLUCKHOHN, C. I STRODBECK, F.: *Variations in value orientations*. Evanston: Row Peterson, 1961.
- KNUTSON, T., HWANG, J. C. I VIVATANANUKUL, M.: «A comparison of communication Apprehension between Thai and USA student samples: identification of different cultural norms governing interpersonal communication behaviors». *Journal of the National Research Council of Thailand*, 1995, vol. 17, núm. 1.
- MCCROSKEY, J. C.: «Measures of communication-bound anxiety». *Speech Monographs*, 1970, núm. 37, p. 269-277.
- MCCROSKEY, J. C. et al: «Communication apprehension of elementary and secondary students and teachers». *Communication Education*, 1981, núm. 30, p. 122-132.
- MCCROSKEY, J. C. I RICHMOND, V. P.: «Communication apprehension and shyness: conceptual and operational distinctions». *Central States Speech Journal*, 1982, núm. 33, p. 458-468.
- MC CROSKEY, J. C. I RICHMOND, V. P.: «Willigness to communicate and interpersonal communication». Dins McCROSKEY, J. C. I DALY, J. A: *Personality and interpersonal communication*. Beverly Hills: Sage, 1987.

- McCROSKY, J. C.; McCROSKY, L. L.: «Self - reports as an approach to measuring communication competence». *Communication Research Reports*, 1987, vol. 5, núm. 2, p. 108-113.
- McCROSKY, J. C.: «Reliability and Validity of the Willingness to Communicate Scale». *Communication Quarterly*, 1992, núm. 40, p. 16-25.
- McCROSKY, J. C. i RICHMOND, V. P.: *Fundamentals of human communication: An interpersonal perspective*. Prospect Heights: Waveland, 1996.
- McCROSKY, J. C. i NEULIEP, J. W.: «The development of intercultural and interethnic communication apprehension scales». *Communication Research Reports*, 1997, vol. 14, núm. 2, p. 145-156.
- McCROSKY, J. C. i NEULIEP, J. W.: «The development of intercultural and interethnic communication apprehension scales». *Communication research reports*, 1997, vol. 14, núm. 2, p. 145-156.
- MC ANDREW, F. T. et al.: «A multicultural study of stereotyping in English – speaking countries». *The journal of Social Psychology*, 2000, vol. 140, núm. 4, p. 487-502.
- NISHIDA, H.: *Communication gap between Japanese and Americans*. Tokyo: Taishukan, 1989.
- PADRÓ, C.: *Bases per a una fonamentació teòrica de la Comunicació Intercultural*. Universitat de Barcelona, Departament de Filologia Romànica, 1997. Exemplar fotocopiats de tesi doctoral.
- RODRIGO, M.: *Comunicación intercultural*. Barcelona: Anthropos, 1999.
- SAMOVAR, L. A. i PORTER, R. E.: *Intercultural Communication: A reader*. Belmont: Wadsworth, 2000.
- SAMOVAR, L., PORTER, R. i JAIN, N.: *Understanding Intercultural Communication*. USA: Wadsworth, 1981.
- SPITZBERG, B. H.: «A model of intercultural Communication Competence». Dins SAMOVAR, L. A. i PORTER, R. E.: *Intercultural Communication: A reader*. Belmont: Wadsworth, 2000.
- STIFF, J. B. et al.: «Empathy, communication and pro-social behaviour». *Communication Monographs*, 1981, vol. núm. 55, p. 198-213.
- Vilà, R.: «La competencia comunicativa intercultural en Educación Secundaria Obligatoria: Escala de sensibilidad intercultural». Dins SORIANO, E. (ed.): *Perspectivas teórico-prácticas en educación intercultural*. Almería: Publicaciones de la Universidad de Almería, 2003.
- VILLAUME, W. i CEGALA, D. J.: «Interaction involvement and discourse strategies: the patterned use of cohesive devices in conversation». *Communication Monographs*, 1988, vol. núm. 55, p. 22-40.
- WALKEY, F. i CHI-YING CHUNG, R.: «An examination of stereotypes of Chinese and Europeans held by some New Zealand secondary school pupils». A: *Journal of cross-cultural psychology*, 1996, vol. 27, núm. 3, p. 283-292.
- WISEMAN, R. L. i KOESTER, J.: *Intercultural communication competence*. Londres: Sage, 1993.

Paraules clau

Comunicació intercultural

Competències comunicatives

Adolescència

Abstracts

El desarrollo de competencias comunicativas interculturales se plantea de forma creciente como uno de los elementos fundamentales para la Educación

Secundaria Obligatoria, ya que puede dar respuesta a muchos interrogantes planteados en las sociedades multiculturales actuales. En este artículo se plantea en qué consiste la competencia comunicativa intercultural en sus tres dimensiones básicas: cognitiva, afectiva y comportamental; centrándose en la necesidad de detectar y evaluar las competencias de los adolescentes, de forma previa a toda intervención educativa. Para dar respuesta a esta necesidad se tienen en consideración las propuestas actuales de medición de este tipo de competencias. Entre los instrumentos de medida propuestos, se presenta el test de competencia comunicativa intercultural como una alternativa válida y fiable de evaluar los componentes cognitivos y comportamentales de la competencia comunicativa intercultural de los y las adolescentes.

Susceptible d'apporter de nombreuses réponses aux problèmes des sociétés multiculturelles d'aujourd'hui, le développement des compétences communicatives interculturelles apparaît de plus en plus comme une dimension fondamentale de l'enseignement secondaire obligatoire. Cet article essaie de définir en quoi consiste la compétence communicative interculturelle dans ses trois dimensions - cognitive, affective et comportementale - et insiste sur la nécessité de détecter et d'évaluer avant toute intervention éducative les compétences des adolescents dans ce domaine. Parmi les instruments proposés, le test de compétence communicative interculturelle représente une option à la fois rigoureuse et fiable d'évaluer les composants cognitifs et comportementaux de la compétence communicative interculturelle des adolescents et adolescentes.

The development of intercultural communicative competence increasingly figures as a fundamental element in compulsory secondary education, since it can provide a response to many of the questions being raised in today's multicultural societies. This article examines our understanding of intercultural communicative competence by analysing its three basic dimensions - cognitive, affective and behavioural; focusing on the need to detect and assess adolescent competence before taking any educational steps. To respond to this need, current proposals for the measurement of intercultural competence are discussed. Among the instruments of measurement proposed, the intercultural communicative competence test is presented as a valid, reliable alternative for assessing the cognitive and behavioural components of the intercultural communicative competence of adolescents.